

Андрій ЛИТВИН,
orcid.org/0000-0002-7755-9780
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри практичної психології та педагогіки
Львівського державного університету безпеки життєдіяльності
(Львів, Україна) avlytvyn@gmail.com

Ігор КОВАЛЬ,
orcid.org/0000-0002-9204-9228
кандидат педагогічних наук,
заступник начальника відділу виховної, соціально-гуманітарної роботи
та психологічного забезпечення
Львівського державного університету безпеки життєдіяльності
(Львів, Україна) koval-iks-igor@meta.ua

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ОФІЦЕРІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ЗА СТАНДАРТАМИ КРАЇН НАТО

Узагальнено результати наукових пошуків, публікацій і нормативних документів, в яких розкрито стан, проблеми і перспективи реформування професійної військової освіти з урахуванням стандартів НАТО. З'ясовано, що досягнення оперативної й технічної сумісності у воєнній галузі зі структурами Північноатлантичного договору передбачає виконання низки завдань зі зміцнення кадрового потенціалу Збройних сил. Найбільш вагомі: оновлення освітньо-професійних програм; реалізація багатоступеневого навчання військових фахівців на тактичному, оперативному та стратегічному рівні військової освіти; формування сукупності інтегрованих компетентностей, які забезпечують виконання обов'язків і продуктивну діяльність на різних посадах.

Виявлені труднощі пов'язані з потребою враховувати принципи НАТО щодо посилення практичної підготовки та, водночас, вимоги вітчизняних стандартів вищої освіти стосовно обсягу теоретичного компоненту освітніх програм. При цьому в українських фахівців є можливість взяти участь в удосконаленні стандартів НАТО задля впровадження у практику військової освіти новітніх засобів збройної боротьби, управління силами оборони, керування військами. Для подальшої оптимізації доцільно: упровадження стандартів НАТО в усі складові військової освіти; розроблення нового навчально-методичного забезпечення; модернізація інформаційно-освітнього середовища закладів освіти; підвищення ефективності військової підготовки; психологічна підтримка здобувачів військової освіти.

На погляд авторів, в Україні запроваджується підготовка офіцерів, наближена до стандартів НАТО. Її успішна імплементація сприяє використанню концепцій і підходів, прийнятих у провідних арміях світу, забезпечує неперервність, цілісність і гнучкість підготовки офіцерів, відповідає сучасним принципам і методам ведення збройної боротьби, новим вимогам до якості військової освіти.

Ключові слова: професійна військова освіта, підготовка офіцерів, військовий вищий навчальний заклад, стандарти НАТО, реформування військової освіти.

Andrii LYTVYN,
orcid.org/0000-0002-7755-9780
Doctor of Pedagogical Science, Professor,
Professor at the Department of Practical Psychology and Pedagogy
Lviv State University of Life Safety
(Lviv, Ukraine) avlytvyn@gmail.com

Igor KOVAL,
orcid.org/0000-0002-9204-9228
Candidate of Pedagogical Sciences,
Deputy Head of the Department of Educational, Social
and Humanitarian Work and Psychological Support
Lviv State University of Life Safety
(Lviv, Ukraine) koval-iks-igor@meta.ua

PROFESSIONAL EDUCATION AND TRAINING OF UKRAINE'S ARMORED FORCES OFFICERS ACCORDING TO NATO STANDARDS

The results of scientific searches, publications and regulatory documents, which reveal the state, problems and prospects of reforming professional military education taking into account NATO standards, are summarized. It was found out that the achievement of operational and technical compatibility in the military field with the structures of the North Atlantic Treaty involves the implementation of a number of tasks to strengthen the personnel potential of the Armed Forces. The most important ones are the following: renewal of educational and professional programs; implementation of multi-level training of military specialists at the tactical, operational and strategic level of military education; formation of a set of integrated competencies that ensure the performance of duties and productive activity in various positions.

The identified difficulties are related to the need to take into account the NATO principles regarding the strengthening of practical training and, simultaneously, the requirements of domestic standards of higher education regarding the scope of the theoretical component of educational programs. At the same time, Ukrainian specialists have the opportunity to take part in the improvement of NATO standards in order to introduce the latest means of armed struggle, defense forces management, and troops management into the military education practice. For further optimization, it is advisable to: implement NATO standards in all components of military education; develop new educational and methodological support; modernize the information and educational environment of educational institutions; increase the effectiveness of military training and psychological support of military education students.

According to the authors, Ukraine is introducing officer training close to NATO standards. Its successful implementation promotes the use of concepts and approaches adopted in the leading armies of the world, ensures continuity, integrity and flexibility of officer training, meets modern principles and methods of conducting armed struggle, and new requirements for the quality of military education.

Key words: professional military education, officers' education and training, military institution of higher education, NATO standards, military education reforms.

Постановка проблеми. Українське суспільство обрало курс на реформування сектору безпеки та оборони держави для налагодження співпраці та взаємодії з провідними країнами-учасниками міжнародної Організації Північноатлантичного договору (North Atlantic Treaty Organization, NATO), місія якої – підтримання миру та безпеки. Хартія про особливе партнерство між Україною та цією організацією набула чинності 9.07.1997 р., що передбачало участь нашої держави в міжнародних операціях і навчаннях під егідою Альянсу. З урахуванням прагнення повноправного членства в ЄС та вступу до НАТО в Україні упродовж останніх років оновлюється система підготовки військовослужбовців. Її мета – комплексне підвищення боєготовності та відповідність критеріям щодо переходу на стандарти НАТО для ефективної взаємодії із силами країн Альянсу.

У 2021 р. схвалено Стратегію воєнної безпеки України, яка визначає воєнну політику нашої держави і наближає до інтеграції у світовий безпековий простір. Документ наголошує на потребі зміцнення кадрового потенціалу ЗСУ шляхом розвитку системи військової освіти з використанням досвіду бойових дій, методики підготовки, принципів і стандартів НАТО (Стратегія, 2021).

Нині, під час розв'язаної рф повномасштабної війни проти нашої країни, вагомим ресурсом для сектору безпеки та оборони є міжнародна технічна допомога та підтримка держав-партнерів. При цьому надання матеріально-технічної та іншої військової допомоги залежить від готов-

ності країни до роботи за спільними підходами і стандартами в усіх аспектах військової діяльності та досягнення необхідної взаємосумісності (Возняк та ін., 2023: 78).

Аналіз досліджень. Провідні напрями реформування та модернізації військової освіти у контексті вимог стандартів НАТО розглядали вітчизняні дослідники В. Артамощенко, Г. Артюшин, С. Білявець, О. Боровик, Д. Вітер, А. Вітченко, С. Возняк, Н. Гамалій, А. Гетьманчук, Ю. Дем'янюк, О. Діденко, К. Зарембо, А. Іващенко, В. Клачко, О. Мітягін, С. Мукоший, В. Осьодло, В. Пеньковський, С. Полторак, В. Рахманов, В. Рижиков, О. Сальніков, А. Сиротенко, В. Слюсар, О. Ставицький, М. Фахурдінова та ін. Висновки науковців свідчать, що вдосконалення підготовки Збройних сил передбачає урахування та імплементацію досвіду держав Альянсу. Порівняння військової освіти країн-членів НАТО та України показує низку суттєвих відмінностей щодо організації навчання, термінів здобуття освіти та перебігу професійної підготовки (Клачко та ін., 2023: 91). Це потребує переходу на стандарти НАТО також і в навчально-виховній діяльності. Особлива увага зосереджується на освіті та підвищенні кваліфікації офіцерських кадрів.

Мета статті – узагальнення напрямів і проблем реформування української вищої військової освіти та вироблення пропозицій щодо її вдосконалення з урахуванням потенціалу вітчизняної військової школи, реалізації стандартів НАТО, а також досвіду проведення масштабних воєнних дій.

Виклад основного матеріалу. Сучасна професійна військова освіта (*Professional Military Education*) є ключовою для формування військових кадрів, здатних до ефективного збройного протистояння. Особливістю військової освіти є те, що вона регулюється і законодавчо-нормативними документами з питань освіти, і нормативно-правовими актами оборонного відомства. Це притаманно більшості країн НАТО і нашій країні (Клачко та ін., 2023: 96–97).

За результатами професійної підготовки у військових вищих навчальних закладах (ВВНЗ) майбутні офіцери здобувають низку таких компетентностей: уміння розуміти безпекове середовище; правильно оцінювати обстановку та бути готовим до виконання завдань у непередбачуваних умовах; працювати у військовому колективі в атмосфері довіри, відповідних повноважень і в межах законодавчого поля; ухвалювати рішення на підставі норм і цінностей військової служби; критично та стратегічно мислити в питаннях застосування воєнних принципів і концепцій (Рахманов, Тимчук, 2022: 213).

Інтегрованими елементами професійної військової підготовки офіцерів ЗСУ, як слушно зазначають дослідники, є: теоретична; психологічна; фізична; тренажерна та полігонна; практична підготовка (стажування на офіцерських посадах у бойових військових частинах). Складність організації підготовки офіцерів зумовлена: багатоцільовим характером, значною кількістю напрямів, спеціальностей і спеціалізацій; різноманіттям засобів підготовки; різними за характером інформаційними потоками; різною «формуальною здатністю» окремих засобів; потребою опанування новітніх знань, на яких базуються новітні військові технології; багатомірністю, складністю організації та структури різних субсистем і елементів; необхідністю управляти різними педагогічними процесами; неперервністю, цілісністю, необхідністю реалізації багатоступеневості; складністю взаємодії системи професійної підготовки в цілому та її елементів (Рижиков, Діденко, 2021: 26).

Про перехід на стандарти НАТО у сфері оборони Україна оголосила ще у 2015 р. Стандарт НАТО (NATO STD) – документ, що встановлює, регламентує загальні правила, визначає спільний порядок дій, закріплює єдину термінологію; його призначено для застосування органами військового управління країн-учасниць, конкретними організаціями та підрозділами. У документах Північноатлантичного договору стандартизацію визначено як «розробку та реалізація концепцій,

доктрин, процедур і проєктів із метою досягнення та підтримки функціональної сумісності, взаємозамінності й уніфікації, необхідних для забезпечення належного рівня взаємосумісності й оптимізації використання ресурсів у сферах оперативної діяльності, матеріально-технічного забезпечення й адміністрування» (NATO std AMSP-01, 2018: 1–7). Стандарти НАТО об'єднані у складну взаємопов'язану ієрархію керівних і нормативних документів, серед яких виділяють такі (Довідник НАТО): власне стандарти НАТО (NATO STDs) і стандарти держав-членів; угоди (STANAGs) та рекомендації зі стандартизації (STANRECs); документи, які пов'язані із стандартами (Standardization Related Documents, SRDs) – доктрини, директиви, оперативні та тактичні оцінки, результати вивчення бойового досвіду, настанови з впровадження, каталоги, довідники, тренувальні матеріали тощо; стратегічні плани із стандартизації (NSO/NSA Strategic Plan).

Військові стандарти НАТО поділяють на оперативні, адміністративні та матеріально-технічні (Возняк та ін., 2016: 76). Власне стандартів НАТО існує близько 2000, а угод (STANAGs) нині близько 1300. Що три роки їх переглядають – одні додають до бази даних (NSDD), інші втрачають чинність.

На думку українських науковців і практиків, серед першочергових для нас завдань – запровадження спільного з НАТО військового глосарію, прийняття стандарту картографічних символів, єдина з НАТО кодифікація озброєнь. Імплементация стандартів НАТО в підготовку військовослужбовців потребує знання предметної області, володіння англійською мовою, а також розуміння політики щодо стандартизації у збройних силах коаліції та базових принципів цього процесу. Оцінки, які керівництво Альянсу дає виконанню прийнятих Україною Цілей партнерства, свідчать про безсумнівний прогрес стосовно послідовного впровадження натівських стандартів.

Концептуальні засади і підходи щодо підготовки військового персоналу, прийняті в державах НАТО, ґрунтуються на принципі «освіта впродовж військової кар'єри» та відображені у вимогах стандарту Bi-SCD 075-007 «Освіта та індивідуальна підготовка», E&ITD (BI-Strategic, 2015), який є спільною директивною стратегічних командувань НАТО. Здобуття військової освіти відповідно до цих підходів здійснюється за освітньо-професійними програмами (ОПП) і такими рівнями: *тактичний рівень військової освіти (L-1B – фаховий курс; L-1C – командний курс; L-2 – командно-штабний курс); оператив-*

ний рівень військової освіти (L-3 – курс офіцерів об'єднаних штабів оперативного рівня); *стратегічний рівень військової освіти* (L-4 – курс вищого керівного складу; L-5 – курс стратегічного управління вищого рівня та державної політики) (Інструкція, 2021: 12).

Освітньо-професійні програми підготовки офіцерів у європейських країнах беруть до уваги компетентності, визначені професійними стандартами, і відповідають положенням стандарту BI-SCD 075-007 (BI-Strategic, 2015), а також процедурам планування й ухвалення рішень Альянсу: управління військами (Troop Leading Procedures), прийняття військових рішень (Military Decision Making Process), планування операції (Operation Planning Process), планування спільної операції (Joint Operation Planning Process).

Починаючи з 2014 р. вітчизняна військова освіта поетапно переходить на засади функціонування за євроатлантичними стандартами, вибудовуючи власну модель і новий алгоритм її здобуття. Як зазначає командування ЗСУ, до початку російсько-української війни в контексті адаптації до стандартів НАТО та розвитку взаємосумісності (interoperability) з підрозділами країн Альянсу проводилась низка заходів. Передусім йде мова про участь у багатонаціональних навчаннях, підготовку українських військових за допомогою іноземних тренувальних місій та участь у заходах за програмою «Партнерство заради миру». Це дозволило якісно та планомірно здійснити підготовку підрозділів Збройних сил за сучасними вимогами (Рижиков, Діденко, 2021: 25). Безперечно, одержаний досвід допоміг українській армії дати потужну відсіч агресору.

За результатами аналізу освіти військових фахівців у провідних країнах-членах НАТО визначені напрями реформування української професійної військової освіти (Стратегії, 2024):

- перехід на трирівневу (тактичний, оперативний і стратегічний рівні) підготовку офіцерського корпусу;
- запровадження діяльності «школи оборонного менеджменту» та «школи лідерства» як чинників професіоналізації майбутніх військових фахівців;
- перегляд кваліфікаційних вимог і штатно-посадових категорій офіцерського складу стосовно освітніх ступенів і рівнів військової освіти;
- удосконалення механізмів мотивації офіцерів щодо здобуття освітніх (освітньо-наукових, наукових) ступенів на всіх рівнях військової освіти;
- перегляд та оновлення змісту освіти і фахової підготовки, послідовне впровадження в освітній процес процедур і стандартів НАТО.

Реалізують ці зміни науково-педагогічні працівники ВВНЗ, фахівці Міністерства оборони України, Генерального Штабу ЗСУ, інших органів військового управління в межах своїх повноважень (Стратегії, 2024). Національні документи з питань підготовки майбутніх офіцерів, які розроблені за участю експертів НАТО й отримали підтримку керівництва Альянсу, можна вважати таким, що відповідають політиці НАТО у сфері стандартизації.

Нині підготовка військовослужбовців здійснюється з використанням досвіду ведення бойових дій під час відбиття російської агресії та інноваційних методик підготовки армій провідних країн Альянсу. Ми фактично перейшли на натівське озброєння. Відтак усі заходи, розробки, регламент, обслуговування, експлуатація, ремонт та ін. повністю відповідають стандартам НАТО. Відбулась оптимізація мережі ВВНЗ і військових навчальних підрозділів ЗВО, підвищення якості навчання й удосконалення механізму ротації науково-педагогічних працівників. На цей процес впливає зростання вимог щодо виконання професійних функцій в умовах війни; потреба розвитку лідерських якостей майбутніх офіцерів, які виконуватимуть бойові завдання в ризиконебезпечних обставинах; запровадження підготовки офіцерського корпусу за принципом «освіта впродовж службової кар'єри»; потреба вільно володіти професійною англійською мовою (Клячко та ін., 2023: 100).

На сьогодні в усіх ВВНЗ Міністерства оборони України підготовка здобувачів відбувається за освітніми програмами для отримання ступенів бакалавра та магістра одночасно з вивченням відповідного курсу професійної військової освіти. Також передбачено можливість проходження L-курсів на основі вже здобутих освітніх ступенів. Перед присвоєнням чергового звання та призначенням на посаду кожен офіцер опануватиме відповідні курси професійної військової освіти. Подібна модель здобуття військової освіти тактичного рівня впроваджується у споріднених закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання, що належать до сектору безпеки та оборони. На оперативному та стратегічному рівні освіти представники Збройних сил України та інших складових сил оборони навчаються в об'єднаних групах, зокрема іноземною мовою (Рахманов, 2023: 247).

Однак зазначимо, що в наших реаліях намагання взяти до уваги в освітньо-професійних програмах підготовки майбутніх офіцерів положення стандарту «Освіта та індивідуальна підго-

товка» (VI-Strategic, 2015) виникають труднощі, пов'язані з необхідністю одночасно враховувати вимоги вітчизняних стандартів вищої освіти щодо обсягу освітніх компонентів кожного рівня підготовки фахівців. Крім того, для відповідності критеріям НАТО українська система підготовки офіцерів потребує здійснення таких заходів (Стратегія, 2024):

1. *Урахування вимог стандартів НАТО в усіх складових військової освіти* – теоретичному навчанні, вихованні, морально-психологічній і фізичній підготовці, заняттях на тренажерах і на полігоні, стажуванні, оцінюванні та ін.

2. *Розроблення нового навчально-методичного забезпечення*, яке відповідатиме підходам партнерів, готуватиме здобувачів до практики ведення збройного конфлікту в сучасних умовах, із використанням найновішої зарубіжної та вітчизняної техніки й озброєння.

3. *Модернізації інформаційно-освітнього середовища військових навчальних закладів*, що передбачає організацію навчально-виховного процесу з використанням комп'ютерно орієнтованих технологій, військових симуляторів і тренажерів; удосконалення інформаційно-комунікаційних систем і баз даних із можливостями аналітичної обробки інформації та штучного інтелекту, проектування, моделювання й аналізу військово-спеціальних завдань і процесів на тактичному, оперативному-тактичному та стратегічному рівнях; підготовку майбутніх офіцерів до використання перспективних інформаційних засобів.

4. *Підвищення ефективності проведення військової підготовки*, що досягається через зростання кваліфікації науково-педагогічних працівників, упровадження новітніх методів і технологій навчання та забезпечення вільного доступу до необхідних навчальних матеріалів, а також упровадження дієвої системи управління якістю освіти.

5. *Цілеспрямованої психологічної підтримки здобувачів військової освіти* щодо вирішення соціально-психологічних проблем і збагачення власних ресурсів, які визначають дієздатність у стресогенних, екстремальних обставинах; формування психологічної готовності до діяльності, в тому числі бойової.

Висновки. Реформування сектору безпеки та оборони України має на меті досягнення технічної та оперативної сумісності з провідними членами Організації Північноатлантичного договору.

Реалізація державної політики у військовій галузі, сфері оборони і військового будівництва щодо дотримання стратегічного курсу нашої держави передбачає виконання низки завдань зі зміцнення кадрового потенціалу ЗСУ, а також гармонійного розвитку людських ресурсів як провідної складової військового резерву. Серед найбільш вагомих виділимо такі: оновлення освітньо-професійних програм вищої військової освіти на основі принципів і стандартів НАТО; реалізація багатоступеневого навчання військових фахівців на тактичному, оперативному та стратегічному рівнях військової освіти; формування сукупності інтегрованих компетентностей, які забезпечують виконання функціональних обов'язків і продуктивну діяльність на різних посадах.

Труднощі на цьому шляху пов'язані з потребою враховувати положення стандартів НАТО щодо посилення практичної підготовки та кваліфікації та, водночас, вимоги вітчизняних стандартів вищої освіти стосовно обсягу теоретичного компоненту освітньо-професійних програм. Якісна підготовка офіцерів потребує здійснення таких заходів: урахування вимог стандартів НАТО в усіх складових військової освіти; розроблення нового навчально-методичного забезпечення; модернізації інформаційно-освітнього середовища ВНЗ; підвищення ефективності проведення військової підготовки; цілеспрямованої психологічної підтримки здобувачів. Зазначимо, що в українських фахівців є можливість взяти участь в удосконаленні стандартів НАТО, пропонуючи свої ідеї та новітні рішення з урахуванням досвіду ведення різних фаз війни задля дієвого впровадження у практику військової освіти новітніх високотехнологічних засобів ведення збройної боротьби, ефективного управління силами оборони, керування військами.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в науково-методичних пошуках, пов'язаних із вирішенням проблемних питань упровадження стандартів НАТО в професійну підготовку військовослужбовців; трансформацією та розвитком професійної культури військових фахівців з урахуванням підходів і принципів країн Альянсу; обґрунтуванням механізмів оптимізації освітнього процесу на основі стандартів НАТО в освітніх програмах підготовки фахівців для інших складових сектору безпеки та оборони, зокрема Державної служби України з надзвичайних ситуацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Возняк С., Іващенко А., Пеньковський В. Політика стандартизації північноатлантичного Альянсу. *Збірник наукових праць центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського*. 2016. № 2(57). С. 74–79.
2. Довідник НАТО. Brussels : Office of Information and Press NATO, 2001. URL: <https://www.nato.int/docu/other/ukr/handbook/2001/pdf/handbook.pdf> (дата звернення: 25.03.2024).
3. Інструкція з організації та проведення курсів професійної військової освіти (тимчасова). ВКП 7-00(01).01 : затвер. нач. Генерального штабу ЗСУ. 27 липня 2021 р. URL: <https://nuou.org.ua/assets/documents/instruktsiia-kursiv-prof-osvity-211011.pdf> (дата звернення: 20.02.2024).
4. Клачко В., Білявець С., Діденко О., Дем'янок Ю. Стан, проблеми та перспективи трансформації військової освіти в контексті реалізації стандартів НАТО. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : педагогічні науки*. Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2022. № 1(28). Ч. 1. С. 90–104.
5. Рахманов В. Забезпечення якості вищої військової освіти та проблеми розвитку професійної військової освіти в Україні. *Військова освіта* : зб. наук. пр. Нац. університету оборони України. 2023. Вип. №1 (47). С. 242–253.
6. Рахманов В., Тимчук Л. Основні етапи системного підходу до навчання у вищому військовому навчальному закладі. *Військова освіта* : зб. наук. пр. Нац. університету оборони України. 2022. Вип. №1 (45). С. 207–218.
7. Рижигов В., Діденко О. Застосування системного підходу в процесі формування готовності майбутніх офіцерів ЗСУ до професійної діяльності: теорія і практика. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка: військово-спеціальні науки*. 2021. Т. 1. Вип. 45. С. 24–28.
8. Стратегія впровадження змін у систему військової освіти для ефективного адаптування до вимог НАТО. *Ukraine to NATO* : журнал. URL: <https://ukrainetonato.com.ua/osvita-ta-boyova-pidhotovka-za-standartamy-nato/strategii-vprovadzhenia-zmin-u-systemu-viyskovo-osvity-dlia-efektyvnoho-adaptuvannia-do-vymoh-nato/> (дата звернення: 20.03.2024).
9. Стратегія воєнної безпеки України: затверджено Указом Президента України від 25 березня 2021 року № 121/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021#Text> (дата звернення: 12.10.2023).
10. BI-Strategic Command Education and Individual Training Directive (E&ITD) 075-007. 10 September 2015. URL: <https://www.act.nato.int/images/stories/structure/jft/ptecs/etd-075-007.pdf> (дата звернення: 25.03.2024).
11. NATO standard AMSP-01. NATO Modelling and Simulation Standards Profile. Edition D Version 1. February 2018. Published by the NATO Standardization Office (NSO). URL: <https://www.sto.nato.int/public/AMSP-01-ED-D-V1-E.pdf> (дата звернення: 20.03.2024).

REFERENCES

1. Vozniak, S., Ivashchenko, A., & Penkovskiy, V. (2016). Polityka standartyzatsii Pivnichnoatlantychnoho Aliansu [The North Atlantic Alliance Policy of Standardization]. *Zbirnyk naukovykh prats Tsentru voienno-stratehichnykh doslidzhen Natsionalnoho universytetu obrony Ukrainy imeni Ivana Cherniakhivskoho – Collection of Scientific Works of the Center for Military and Strategic Research of the National Defense University of Ukraine*, 2(57), 74–79. [in Ukrainian].
2. Dovidnyk NATO [NATO Handbook] (2001). Brussels : Office of Information and Press NATO. Retrieved from <https://www.nato.int/docu/other/ukr/handbook/2001/pdf/handbook.pdf> [in Ukrainian].
3. Instruktsiia z orhanizatsii ta provedennia kursiv profesiinoi viiskovoi osvity (tymchasova). VKP 7-00(01).01 [Instructions for organizing and conducting professional military education courses (temporary). VKP 7-00(01).01]. (2021). Resolution of the General Staff of Armed Forces of Ukraine, July 27, 2021. Retrieved from <https://nuou.org.ua/assets/documents/instruktsiia-kursiv-prof-osvity-211011.pdf> [in Ukrainian].
4. Klachko, V., Biliavets, S., Didenko, O., & Demianiuk, Yu. (2022). Stan, problemy ta perspektyvy transformatsii viiskovoi osvity v konteksti realizatsii standartiv NATO [Current State, Problems, and Prospects for Transforming Military Education in the Context of Implementing NATO Standards]. *Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy. Serii: pedahohichni nauky – Collection of scientific works of the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine. Series: Pedagogical Sciences*, 28(1), 90–104. [in Ukrainian].
5. Rakhmanov, V. (2023). Zabezpechennia yakosti vyshchoi viiskovoi osvity ta problemy rozvytku profesiinoi viiskovoi osvity v Ukraini [Quality assurance of higher military education and problems of professional military education development in Ukraine]. *Viiskova osvita* : zb. nauk. pr. Natsionalnoho universytetu obrony Ukrainy – Military education: coll. of science avenue of the National University of Defense of Ukraine, 1(47), 242–253. [in Ukrainian].
6. Rakhmanov, V., & Tymchuk, L. (2023). Osnovni etapy systemnoho pidkhodu do navchannia u vyshchomu viiskovomu navchalnomu zakladi [Main stages of a systematic approach to studying in a higher military educational institution]. *Viiskova osvita* : zb. nauk. pr. Natsionalnoho universytetu obrony Ukrainy – Military education: coll. of science avenue of the National University of Defense of Ukraine, 1(45), 207–218. [in Ukrainian].
7. Ryzhykov, V., & Didenko, O. (2021). Zastosuvannia systemnoho pidkhodu v protsesi formuvannia hotovnosti maibutnikh ofitseriv ZSU do profesiinoi diialnosti: teoriia i praktyka [Application of systematic approach in the process of forming the readiness of AFU future officers for professional activity: theory and practice]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka: viiskovo-spetsialni nauky – Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Military-special sciences*, 1(45), 24–28. [in Ukrainian].
8. Strategii vprovadzhenia zmin u systemu viiskovoi osvity dlia efektyvnoho adaptuvannia do vymoh NATO [Strategies for implementing changes in the military education system for effective adaptation to NATO requirements]. (2024).

Ukraine to NATO. Retrieved from <https://ukrainetonato.com.ua/osvita-ta-boyova-pidhotovka-za-standartamy-nato/strategii-vprovadzhenia-zmin-u-systemu-viyskovoї-osvity-dlia-efektyvnoho-adaptuvannia-do-vymoh-nato/>

9. Stratehiia voiennoi bezpeky Ukrainy [Military security strategy of Ukraine] (2021). Decree of the President of Ukraine, March 25, 2021. No. 121/2021. Retrieved from <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037> [in Ukrainian].

10. BI-Strategic Command Education and Individual Training Directive (E&ITD) 075-007. (2015). Retrieved from <https://www.act.nato.int/images/stories/structure/jft/ptecs/etd-075-007.pdf>.

11. NATO standard AMSP-01 (2018). NATO Modelling and Simulation Standards Profile. Edition D Version 1. Published by the NATO Standardization Office. Retrieved from <https://www.sto.nato.int/public/AMSP-01-ED-D-V1-E.pdf>.